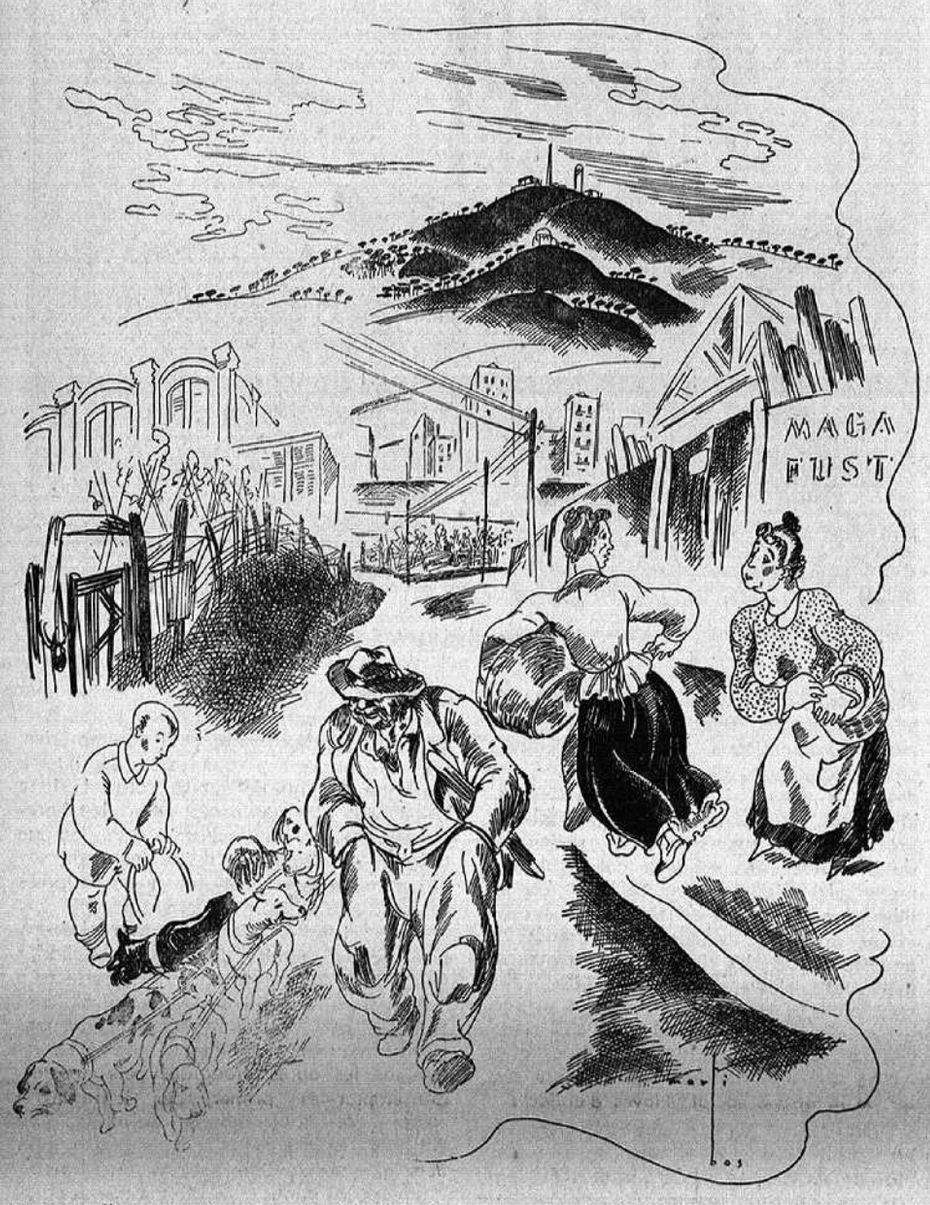
L'HOME DE LES TINTES

Cada matí, cap als volts de les deu, eixia de la barraca, una barraca sòrdida, bastida amb fustes velles, llates de benzina, quitrà i material d'enderroc, arrecerada a la paret diagonal de la fàbrica de teixits, que llanguia, deserta i solitària sempre, fins a morir davant la via ferrada que travessava els ravals d'aquell carrer. Cap als volts de les deu, indefectiblement, uns xiulets estridents fendien l'aire espesseït de mandra i els lladrucs d'uns gossos gairebé minúsculs anunciaven la partença, ciutat endins, de l'home de les tintes. Passava, sol com sempre, infecte de llard i d'abandó, amb barba de vint dies, obscur i concentrat l'esguard i amb un baf de vinassa que el feia odiós de tot el barri. Al seu costat, vuit gossets dòcils i tristos

tiraven d'un carretó exigu, però magníficament ben construït, on s'exposava a la curiositat pública la mercaderia amb la qual aquell home traficava: tintes. Petites ampolles de tinta de totes les colors: vermella, negra, verda, taronja; i, amb profusió alarmant, violeta. Aquest color predominava de tal manera que fins els gossos, quan el sol els queia de biaix, es tornassolaven per les gotes vessades damunt el pèl descurat. Al barri ningú no li comprava tinta, car temien el seu tracte pel seu físic repulsiu i pel misteri de la seva solitud. Només servia de rellotge a les dones tocatardanes, si havien d'anar a la tenda o al safareig, les quals baixaven esverades, acomiadant-se de la veïna:

—I ara! Les deu. Si ja passa l'home de les tintes!

I fugien rabents, com un coet.

* * *

Però aquell carretó de l'home de les tintes era el malson i la flaca de tota la mainada.

—Si en tinguéssim un, ostres...!

—Si voleu, tinc dues pales de bèlit. Però em manquen claus.

—Claus rai...

No hi havia manera. Els abellia la idea de posseir-ne un d'igual, i encara que podien fer-se amb els claus i la fusta, mancava l'encís meravellós del carretó: la doble quàdriga de gossets.

—¿Què en farem del carretó, si no tenim els gossos?

—Li tinc una bola a aquest "tio"! Sempre els maltracta. Tan ferms com són aquells dos tan blancs del davant...

* * *

S'era esdevinguda la segona quinzena de juliol i tots els menuts del barri feien vacances. Com uns cabridets salvatges, vegetaven, inconscients, i llur pell anava agafant el color de les fulles dels plàtans en morir l'octubre. S'asseien davant la barraca i esperaven que eixís l'home de les tintes, i un collaret de somnis s'anava desgranant de les seves fantasies quan el carretó salvava els desnivells dels enderrocs, talment un diminut trineu corrent per les estepes nevades de Sibèria.

* * *

I van decidir-se. Ja que maltractava sense miraments els gossos, que l'ajudaven a viure, li robarien el carretó, amb gossos i tot. Feia molts matins que la tenien pensada i aquest matí d'avui, per tal com ell es trobava a la taverna del xamfrà, era l'ocasió. Voltaren la paret de la fàbrica, per no enganxar-se amb els filferros de l'entrada, i es plantaren davant el barracot. Els gossos, fermats tots, car mancava poc per a les deu, s'avalotaren, lladrant ofensivament. Ells van anar fins la porta de la barraca i un trànsit d'esglai va fer-los que es miressin, astorats.

—Qui hi ha? — va preguntar una veu suau i prima com el rajolí d'un cantiret.

Tots els esguards coincidiren cercant aquella veu que eixia de la barraca. I en un recó d'aquesta, damunt una màrfega de fulles de moresc, visió d'un altre món, un infant hi romania, pàl·lid i tolit.

—Qui sou? Què voleu?

—Oh! Veuràs... Volíem... No sé com dir-t'ho...

—Ah! Ja et conec a tu.

—A mi? Si no m'has vist mai!

—Tu ets el Pelegrí.

—Ostres! Com ho saps?

El tolit els va somriure d'una manera impressionant: tendrament, suaument. El seu rostre, angulós per la malaltia i verdós per la manca d'higiene de la cofurna, va anar-se il·luminant tènuament fins esdevenir d'una claror desconeguda. Va fer que parlessin tots per a concretar:

—Eh que sí, que te'n dius de Pelegrí?

—Sí que me'n dic.

—I tu et dius Carles, i tu Andreu, i tu Joan.

—Però, com ho saps?

—Us he conegut per la veu. Com que tot el dia sóc al llit, segueixo d'aquí estant els vostres jocs quan jugueu prop la barraca. Tu, Pelegrí, ets el primer de baixar al carrer i els fas "Eo, eo, eo". Llavors el Joan et respon abans que els altres.

—Ostima! Es que és veritat, eh?

—I jo, què faig? — digué l'Andreu.

—Tu ets el pinxo. Sempre vols manar. Tu ets el que va proposar de robar el carretó al meu pare.

Va haver-hi un silenci breu. L'Andreu va romandre avergonyit, però es redreçà ple de coratge.

—Com que maltracta tant els gossos... Si amb tu fa igual...

—No. Amb mi, no.

—I no pots llevar-te gens, gens? — va intervenir el Joan.

—No. Gens.

—I amb què jugues?

—Amb res.

Va produir-se una d'aquelles decisions ràpides, inaudites, de les quals només els infants són capaços.

—Espera't. Tu, Pelegrí. Anem. Tornem tot seguit.

* * *

I van tornar. I pel sòl de la barraca, i per la màrfega del tolit van fer un escampall de baldufes i pilotes. Van donar-li un "parchessi" i un mecano, un sabre i una gorra de soldat, flèndits, patacons... L'infant, amb els ulls esbatanats, de claror infinita, va preguntar:

—M'ho deixeu?

—T'ho donem.

Van agenollar-se tots quatre vora la màrfega del malalt. Per la porta, la llum inflada de groc del juliol bullent, posava tonalitats de conyac i de topazi a la mísera cambra descoberta pels infants. I un moment, l'ombra de l'home sinistre va retallar-se, també, davant la cambra. Els nois, estemordits, muts, indefensos, van enganxar-se a la paret. Un baf de vinassa els arribava com una onada de verí, fins marejar-los gairebé. L'home, més llardós, més repugnant que mai, va passejar l'esguard silenciosament per tota la barraca. Va mirar el fill, els nois, les joguines... I no va dir res. Rostre avall, espesses i compactes com dues gotes de quitrà, dues llàgrimes lliscaren magnificant aquella obscura i insospitada paternitat de l'home de les tintes.

J. GIMENO-NAVARRO

(Il·lustració de Martí Bas)

davant la natura són ja els de Paul Cézanne, aquest altre solitari turmentat.

La fotografia ha vulgaritzat les pintures de Théodore Rousseau, i si el gran públic ignora el desafiament que llançà al jurat del Saló del 1835, amb la seva rude "Davallada de les vaques" (del museu Mesdag de La Haia), ningú no ha oblidat la "Sortida de la selva" del museu del Louvre. ¿Però és ben bé el principal de l'obra de Rousseau, aquells quadres pintats amb aplicació i potser amb una alguna insistència per un recercador que tenia, de més a més, la mania de les barreges de colors d'una conservació efímera?

Una altra part d'aquesta obra és no menys rara i no menys emocionant. Es visible actualment a París (Galeria Brame). Són els dibuixos fets pel pintor en el curs de la seva carrera i que són entre els més bells dibuixos de paisatgistes francesos. Per llur eloqüència i llur passió contingudes, es comprèn, una mica millor, la sensibilitat d'aquest home estrany, la "delicadesa complicada" de la seva imaginació, la riquesa de les seves sensacions. Rousseau estimava els arbres fins al punt d'assignar-los una vida que confonia amb la vida animal i de trobar una significació a les contorsions de les branques tot i donant-les els gestos de l'alegria o del dolor humans.

Aquests croquis sense retocs, aquests dibuixos realçats d'un estil tan personal són, amb els paisatges tan humans i tan mesurats de Corot, el primer i el més pur homenatge al camp francès, que no ha cessat d'inspirar els pintors a través d'un dels més bells segles de la pintura.

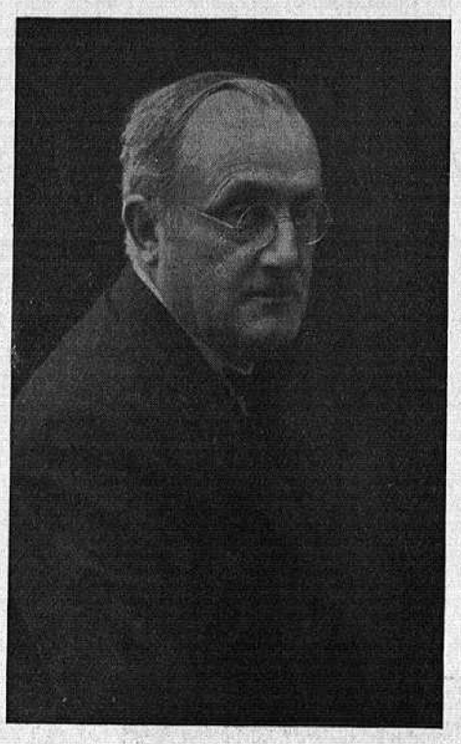
G. B.

HOMES DE CATALUNYA

JOSEP POUS I PAGES

Arribo a la "Institució de les Lletres Catalanes". Què és? Què passa?, pregunto. En una cambra pròxima sento el va-i-ve d'unes petjades amples, enèrgiques, que mesuren l'espai enrajolat entre quatre parets amb la regularitat d'un pèndol. Es un anar i venir d'home inquiet o indignat. Algú crida i colpeja damunt la taula.

Escolto... Ah! Respiro. Es tracta simplement d'una discussió sobre un tema d'estètica. Es possible tanta vehemència? Identifico seguidament la veu: una veu prima i sibil·lant que a vegades xiula i a vegades talla l'aire com una navalla: la veu de Josep Pous i Pagès que se les heu amb un escriptor que, per una escletxa de la porta, veieu allà al fons, regolfat en una butaca encoixinada, debatent-se tímidament amb el torb de paraules que bro-

JOSEP POUS I PAGES

llen de la boca sense llavis de l'autor de la "Vida i mort de Jordi Fraginals".

Finalment atuït, l'escriptor surt caminant amb una gran cautela.

—Aquest senyor, bufa com una tramuntana! — us diu a cau d'orella mentre busca, desorientat, la porta de l'escala.

Es clar, empordanès com és, Josep Pous i Pagès li ha donat la lliçó lafonteniana del vent a l'alzina.

Entreu, i la vostra sorpresa augmenta. Pous i Pagès somriu. La ratlla prima de la boca se li torça en una línia ingènua i plena de bonhomia.

—¡Aquests vells de trenta anys que gosen plantar cara a nosaltres, els joves de seixanta! — us diu —. I quines idees i quins sofismes! Mainaderes els calen o, nodrissons esquàlids que són, una dida de les més generoses.

Ara riu fort i, d'un gest molt característic — el de passar el puny clos de la mà dreta damunt el palmell de la mà esquerra — resumeix la seva discussió recent amb aquestes paraules:

—X..., us asseguro que no lliisca. Es això: no lliisca!

A un moment donat el país no lliscava i, Pous i Pagès, amb coratge i patriotisme exemplars, pujà a la tribuna pública i, amb la seva ruda franquesa d'empordanès autèntic, va dir simplement les coses pel seu nom. Molts catalans es sentiren redimits de qui sap les infàmies en la seva veu ardida. Pusil·lànimes i covards trobaren en les seves idees netes i precises un pern per a envigorir-se i redreçar-se. Sense eufemismes ni vacil·lacions, escometé a ple rostre tèrbols, arrivistes i emmascarats. Durant algun temps, a Catalunya, l'aire vibrà del seu to de veu; l'emoció de molts de catalans es nodria de l'emoció de les paraules d'aquest escriptor que sortia a la palestra sense cap altra ambició — ací on durant tants anys la demagògia més baixa en simulacres d'apologètica ha absorbit el nostre clima polític—sense cap altra ambició, dèiem, que la d'assenyalar el camí ver als catalans de bona voluntat. ¡Quina lliçó d'ascetisme la seva en recloure's, després, altra vegada a casa seva entre els seus llibres i els seus quaderns d'estudi.

—On aneu?—li preguntaven. —A complir el meu deure. —D'on veniu? —De complir el meu deure.

¡Simplicitat i honestedat del deure que no eixigeix agraïment ni recompensa! Altres, reinflats de supèrbia i amatents als corifeus que l'enrondaven, s'haurien servit de la simpatia i de l'aplaudiment del poble per empoltronar-se en un lloc acomodatici i rellevant. Josep Pous i Pagès s'ha limitat a calar-se el capell negre fins a les orelles i, amb les mans a les butxaques, ha prosseguit el seu camí.

President de la Institució de les Lletres Catalanes, treballa molt més del que la gent sospita. A vegades, el veig abocat damunt un llibre o corregint proves o guiant la mà ampla i calmosa damunt el tou de les quartilles. Els cabells llargs i gris-blanc que inicien un moviment d'elevació abans d'arribar-li a la nuca li fan una mena d'aurèola de patriarca bíblic. Un raig de sol es trenca damunt el vidre de la seva taula i diríeu que ell, de tard en tard, l'amoïxa càndidament. En una treva de repòs aixeca els ulls. Es decanta damunt el respatller de la butaca. Jo, mentalment, li segueixo la mirada. Enfront de la seva taula i clavat damunt una paret molt blanca hi ha un ample mapa de Catalunya. Dies hi ha que, en contemplar-lo, somriu coratjosament. D'altres, esdevé cellajunt i concirós: diríeu que el seu rostre és contracta en una sorda expressió de ràbia i de despit. Però ell, infatigablement, torna al seu deure amb la pacient i obstinada voluntat d'un obrer que sap que, al capdavall del jornal acomplert, trobarà el goig d'haver servit lleialment i noblement la seva pàtria.

Ara, la Institució de les Lletres Catalanes, acaba de publicar "La vida i la mort d'en Jordi Fraginals", tercera edició. Coneixem J. Pous i Pagès i sabem que el millor homenatge que podien fer-li ha estat aquest homenatge silenciós però perdurable en el qual poden concórrer íntimament i sense exhibicionismes tots els que estimen aquest autor i la literatura catalana.

Xavier BENGUEREL

• T A L A I A •

DEU ANYS D'«EDICIONS PROA»

Deu anys d'«Edicions Proa», amb 19 volums de la «Biblioteca A Tot Vent», i amb diversos volums d'altres Biblioteques. Un gran esforç!

Obres d'autors catalans. Obres d'autors estrangers. Escolliment eclèctic. Traduccions acuradíssimes. L'autor que es troba en «totes les biblioteques» costat per costat amb l'autor de nom gairebé desconegut. Entre els autors catalans, bon nombre dels guanyadors de premis literaris oficials.

Afegim-hi encara: bona presentació dels llibres; text pulcre.

Un reclam? No! Commemoració de deu anys de lluita, no pas tota flors i violes, i d'un bell balanç de realitzacions.

Gràcies a les «Edicions Proa», molts novellistes catalans han pogut veure editades llurs obres i han tingut alè per continuar. Gràcies a les «Edicions Proa» s'han divulgat per Catalunya autors forasters valuosíssims: Marcel Proust, per exemple; Virginia Woolf.

Ara, «Edicions Proa» anuncia, en edició commeroativa del X aniversari de la seva fundació, el «Faust», de Goethe, traducció íntegra i directa de l'alemany, en vers, fet pel poeta Josep Lleonart, premi Creixells del 1937.

Estimo massa tot el que representa un esforç català perquè em sigui possible desestimar el que han fet de positiu per la nostra literatura les «Edicions Proa». Dic el que han fet i podria dir el que fan i el que es proposen fer. Donar fe de vida en temps difícils com els presents és un nou èxit. Llançar una edició completa del «Faust», avalada per la solvència artística de Josep Lleonart, és una gran commemoració de deu anys de treball.

No sóc pas dels exigents que no toquen de peus a terra. N'hi ha que demanarien que cada volum de les «Edicions Proa» els portés un descobriment.

Malauradament, les edicions catalanes no es poden pas llançar a l'edició aventurera, car, pels nostres llibres, el mercat és exigu. Cal viure de realitats: el descobriment, com a norma, és car i difícil. Cal recordar també que els especialitzats ja es cerquen el nodriment pel seu compte i que, una Biblioteca Catalana, pot ésser una selecció, però no una Biblioteca per a literats i selectes.

«Edicions Proa» ha acomplert una bona tasca editant autors catalans ja de renom i autors catalans inèdits. També l'ha acomplerta trasplantant al català obres de renom universal de totes les literatures i altres d'alguns autors estrangers, ben poc traduïts i gairebé de revelació.

En l'actualitat una gran rengleta de llibres, sortits d'aquesta solvent editorial, llueixen els seus lloms, encobertats d'un paper de color viu de taronja, en la majoria dels prestatges de les Biblioteques de Catalunya.

I les «Edicions Proa» compten, com eficacíssima arma de combat, en el nostre Renaixement.

L'ALEMANYA DE HÖLDERLIN

Un gran crític alemany, Wilhelm Michel, en el seu llibre «Hölderlin», estudia amb lucidesa, no superada, l'obra de l'autor d'«Hypérion», i diu que aquest poeta participa, a la vegada, de l'esperit d'Apollo i de Dionisos: d'Apollo com fervorós enamorat de la Hélade, de Dionisos com a racial alemany.

Jo estimo Hölderlin. No fou una presa absoluta dels grecs; comprengué Grècia i n'acceptà lliçons. Quan Dionisos el pressiona, fibla. Això em fa perdonar-lo que, quan Apollo l'emmela, surti «Empedocles», d'una ardència dòrica-jònica, veritable cartonatge d'escenografia.

Entre la pluja — inlassable pluja d'aquests dies, com diria Agustí Bartra!—, recordo el seu «Cant de l'Alemany» (Gesang des Deutschen). I el record d'aquest cant és el que em presenta sencera, actualitzant-me-la, l'obra del poeta:

«Oh país de geni noble i seriós,
[país de l'amor.
Baldament sigui tot teu, sovint
[vesso llàgrimes,
car, sempre desmanyotat, traei-
[xes la teva pròpia ànima.»

Hölderlin evoca Grècia de cara als alemanys:

«Coneixeu el país de Minerva,
[que ha escollit l'olivera
com arbre predilecte? El coneixeu? Encara viu.
L'ànima d'Atenes, aquesta àni-
[ma somniadora,
es fa sentir entre els homes.»

Després de l'evocació transcrita, i d'altres reminiscències, Hölderlin vaticina. L'Alemanya que sent l'esperit de l'Atica, «medita noves creacions, creacions úniques, com ella mateixa: nascuda de l'amor i bona».

L'autor del «Cant de l'Alemany» és el mateix autor d'«Hypérion», malgrat no ho sembli. Friédrich Hölderlin va escriure en «Hypérion», posant-ho en boca del seu amic Bellarmí: «Els Alemanys! No conec raça més borda. Es troben a l'Alemanya obrera, pensadors, clergues, amos i servents, joves i vells: el que no s'hi troba són homes». I segueixen les invectives, seques, despietades, fuetejants: «Malanança a l'estranger que arriba a aquest poble amb ànima ardenta. Tres vegades malhaurat el qui, com jo, burxat per un gran dolor, li demana asil».

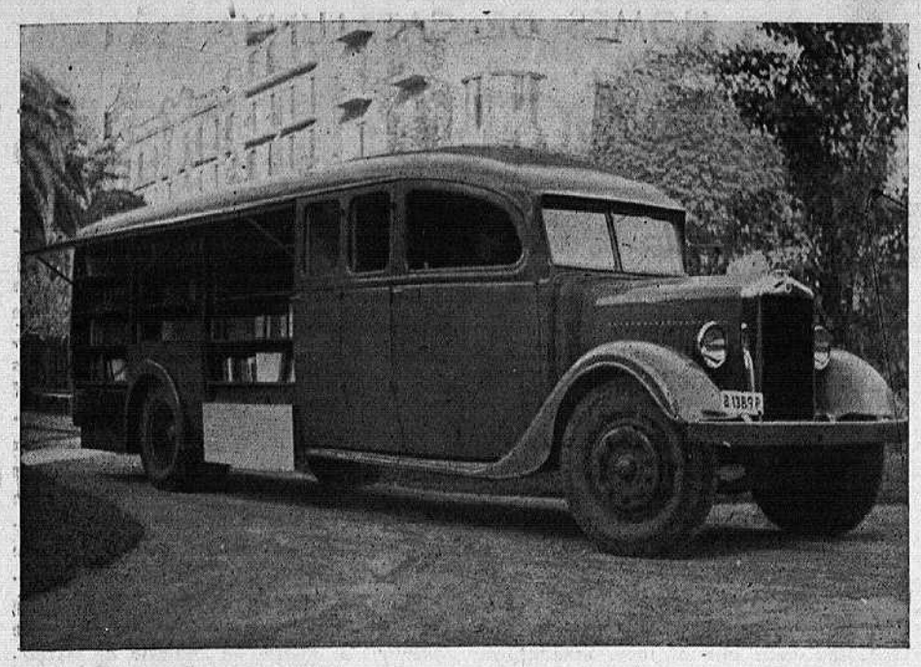
Vents apollinis i vents dionisíacs empenten i esqueixen les veles de la nau del poeta. Quan abelleix l'Alemany, li posa toga grega i el fa saludar la seva terra com filla d'Urània. Quan «sent» Alemanya, mastega insults per escopir-los. Escolteu encara Hölderlin: «Fins això que pels mateixos salvatges resta pur, divinament pur, els bàrbars germànics, que tot ho calculen, ho converteixen en ofici i mercaderia».

Gustav Landauer, en «Der werdende Mensch» (L'home de demà), *ha dit de Friédrich Hölderlin: «Hiperestécsic, endevinava violent o contava prenent lluna que hagués besat ruïnes».*

Jo diria: Hölderlin era un gran perceptiu per una sola Alemanya: la bàrbara, la mercantilitzada, que tot ho converteix en mercaderia. L'altra Alemanya — malgrat Goethe, malgrat Schiller!—, pel desnivell helenitzant de Hölderlin, era vista pel poeta en miop. L'Olimp i el Walhalla són antagònics. L'alemany que helenitza es destenyeix de germanisme. Tal vegada els grans alemanys han estat grans perquè han pensat no pel seu poble, sinó pel món. L'Alemanya, «país del geni noble i seriós, país de l'amor», de Hölderlin, és una Alemanya al pastell, sota de la qual transparenta l'altra, la bàrbara.

I consti que sóc un enamorat de l'Alemanya evadida d'Alemanya!

Ramon VINYES

BIBLIOBUS OBERT

LLIBRES PER ALS COMBATENTS

El "Servei de Biblioteques del Front" de la Generalitat de Catalunya

Costa digué que cal defensar la pàtria amb els llibres a la mà. Eren aquells uns dies més tranquils. Avui els llibres no basten; calen també les armes. Però si hem de defensar la pàtria, hem de crear-la també a la vegada. La nova pàtria, la que es forja ara als camps de lluita, haurà de bastir-se a les biblioteques. En essència, Catalunya tindrà, exactament, el volum equivalent a la suma dels seus esperits cultivats. Es per això que el seu Govern vol, ara més que mai, que el poble estimi els llibres, que es desvetlli a aquest amor fecund i dignificador.

Amb aquesta finalitat el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya volgué aprofitar i estructurar una iniciativa que l'"Agrupació d'Escriptors Catalans" havia posat en pràctica des dels primers moments de la guerra i creà el "Servei de Biblioteques del Front", que confià a la "Institució de les Lletres Catalanes".

Aquest Servei es proposa de beneficiar amb el préstec de llibres tots els combatents. El seu objectiu és el d'aconseguir que cada soldat tingui al seu abast — al camp de preparació, a la caserna, al front, als hospitals — els llibres que més li plaguin o que puguin ésser-li d'una major utilitat.

Cal que l'obra del "Servei de Biblioteques del Front" sigui divulgada i aquest és l'objecte de la present informació, destinada a donar a conèixer, d'una manera sumària, la seva organització i el seu funcionament.

* * *

Com que l'ideal del "Servei de Biblioteques del Front" és el de fer arribar llibres a totes les unitats de l'exèrcit i d'establir llur intercanvi periòdic, la primera dificultat amb què es trobà fou la del transport. Durant el primer any, fou gràcies a camions cedits pel Comissariat de Propaganda i altres organismes que pogueren efectuar-se els recorreguts del front i el repartiment dels llibres que no eren recollits per llurs demandants de l'oficina central del servei, establerta a la nostra ciutat. Durant aquest temps funcionaren dues subcentrals, una a Sarinyena i una altra a Alcanyiç, que foren les que realitzaren aquell apropament. Aquestes subcentrals obriren dues sales de lectura de les quals molts dels nostres combatents conserven encara el record.

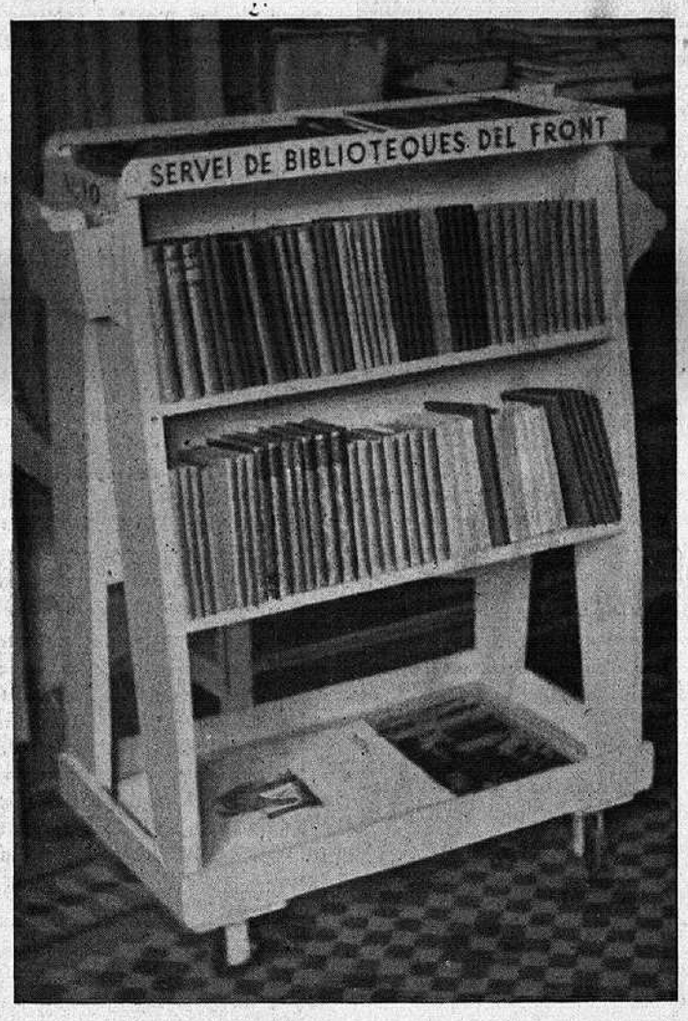
La pèrdua d'aquelles subcentrals coincidí aproximadament amb la destrucció de la Central de Barcelona pels bombardeig del 17 de març. Enrera quedaven els temps heroics: les demandes que ultrapassaven les possibilitats del Servei; els assaigs d'organització; l'establiment de les dues subcentrals que, per exigències del Servei, s'havien apropat als fronts, des de Cervera i Tarragona on foren installades en els primers moments.

Quan, després d'aquella fita tràgica, calgué recomençar, havien estat ja repartits 55.000 llibres i un gran nombre de mobles, sobretot caixons-biblioteques. A més dels nostres fronts d'Aragó, s'havien enviat llibres, demanats especialment pels combatents catalans, als fronts Centre i Sud. Es trobava en període d'organització la intensificació de la Secció d'Hospitals, particularment dels de Barcelona, i el bibliobús, aquest instrument preciós, al qual deu el Servei la seva actual eficàcia, estava a punt de sortir del taller.

A les subcentrals es perderen els llibres i pogueren salvar-se únicament algunes dades de llur funcionament. De la Central de Barcelona, destruïda gairebé totalment, només pogué ésser salvada una part dels llibres.

* * *

Calgué, doncs, sense descoratjar-se, començar de bell nou el Servei. I perfeccionar-lo. L'experiència i el contacte directe amb les necessitats d'un servei que els nostres soldats havien acollit amb agraïment i entusiasme, aconsellaren modificacions importants en l'organització que d'antuvi havia estat prevista. El Departament de Cultura no hi planyé mitjans; les bibliotecàries, que havien posat afecte a una tasca que comportava dificultats i perills de tota mena i gràcies a l'abnegació silenciosa de les quals el Servei és avui el que és, no hi planyeren treball ni esforços. Actualment el "Servei de Biblioteques del Front", és aprop d'assolir el seu ideal, si no amb una perfecció absoluta, almenys amb una eficàcia comprovada.

CARRETO PER A HOSPITALS

Bona part d'aquest èxit es deu al Bibliobús, camió ambulant carregat de llibres que descriu sense parar uns amples cercles geogràfics i suscita en els soldats, amb l'atractiu immediat de les seves proporcions i de la seva esveltesa, una curiositat que és, en ella mateixa, un estímul per a llur sensibilitat. Gràcies al Bibliobús, que du ja a la seva carcassa férides de metralla, el Servei ha pogut arribar a la seva present eficiència.

Els primers viatges es combinaren d'acord amb les demandes. Avui — divisió que ha sortit sola després d'un cert nombre de recorreguts — el mapa de Catalunya es troba dividit en tres grans sectors. En cada recorregut el bibliobús porta els fitxers corresponents a les unitats ja servides en viatges anteriors; efectua la renovació dels volums; reparteix les darreres publicacions de propaganda i els últims exemplars de les revistes; atén les demandes noves d'aquell sector i les que espontàniament li surten al pas. Sovint, alguna unitat ha estat traslladada i ha deixat els llibres a la seva successora o se'ls haendut. Amb el bibliobús, els llibres deixats, a un lloc o altre, es retroben.

Generalment el Comissari és el responsable de la biblioteca, a vegades el Milícia de Cultura, a vegades un oficial, o un soldat designat pel comanament. Els lots de llibres són confiats a aquell responsable, al qual la bibliotecària dóna les instruccions pròpies per al servei de préstec. Moltes vegades es fa el préstec directe als soldats, els quals trien individualment els llibres a les prestatgeries del bibliobús. Es generalment el cas de les unitats poc nodrides; a vegades també, però, el d'unitats més importants. El préstec directe és un servei més viu, més interessant, tant per als lectors com per a les bibliotecàries.

El bibliobús ha realitzat, fins avui, divuit recoreguts: quatre al sector A, quatre al sector B, quatre al sector C i sis per Barcelona i encontorns. Ha distribuït 15 mil 166 volums. N'hi han estat retornats 4.299. En aquest moviment de llibres han intervingut 274 unitats de l'Exèrcit.

En la darrera etapa del Servei i amb l'afany de renovar-lo, d'intensificar-lo i de recuperar els llibres que d'altra manera corrien el risc d'extraviar-se, han estat utilitzades, amb un èxit considerable, les Biblioteques Populars de la Generalitat de Catalunya. Aquestes Biblioteques actuen com a subcentrals disperses a les quals el soldat, en un moment de dubte, pot retornar el llibre que es troba al seu poder. Avui, les Biblioteques Populars no solament procuren aquest servei sinó que és a través d'elles que passa tot el moviment i l'enllaç del servei del bibliobús amb les forces de la població corresponent. Es el cas, per exemple, de Calella i Palafrugell, el qual s'extendrà molt aviat a tots els pobles que compten amb Biblioteques Populars i són, al mateix temps, punts de concentració de forces.

* * *

Donarem ara algunes dades sobre l'organització de la Central del "Servei de Biblioteques del Front", que creiem interessants perquè els nostres lectors coneguin, en línies generals, el seu funcionament.

Els llibres (a part d'alguns donatius, entre els quals cal esmentar com a més importants, els del "Comitè Executiu de la Diada del Libre", del Comissariat de Propaganda de la Generalitat, de la Subsecretaria de Propaganda del Ministeri d'Estat i de la Biblioteca de Catalunya) procedeixen gairebé exclusivament de les compres efectuades amb la subvenció atorgada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Aquests llibres són segellats i numerats (el número de registre ha arribat ja prop del 80.000) i proveïts al dors de la tapa amb una bossa que conté dues fitxes de préstec. Si són en rústega, un relligat senzill i sòlid els assegura una llarga durada.

Hi ha a la Central un catàleg d'autors que té una cèdula per a cada obra diferent que ha passat pel Servei. Ultra les dades corrents que figuren a totes les fitxes bibliogràfiques, aquestes contenen la procedència, el número de factura i quatre columnes destinades a la indicació del nombre d'exemplars de cada procedència, les sortides dels llibres de la Central, la destinació i la data. Es un catàleg que dóna, en un moment, idea dels títols que ha tingut i té el Servei, de la seva procedència i quantitat, i de la forma en què n'ha estat feta la distribució. Abans del 17 de març aquest fitxer — que fou perdut — comptava 2.444 cèdules. Les sortides eren fetes a les subcentrals i a les unitats que posseïen lots rebuts directament de la Central.

Avui els fitxers més importants del "Servei de Biblioteques del Front" són els que estan compostos pels duplicats de les fitxes que acompanyen els llibres, en les quals el bibliotecari anota el nom del lector, la data de lliurament i el retorn. En el duplicat que queda al Servei, s'anota la unitat a la qual ha estat deixat el llibre, la data del préstec i la de retorn, etc. Pels fitxers de la Central pot saber-se de cada llibre per quantes unitats ha passat i quan. La tarja que va amb el llibre, en canvi, dirà quants lectors l'han tingut a les mans. L'extensió d'aquest fitxer és considerable. Consten de tantes fitxes com llibres té en circulació el Servei.

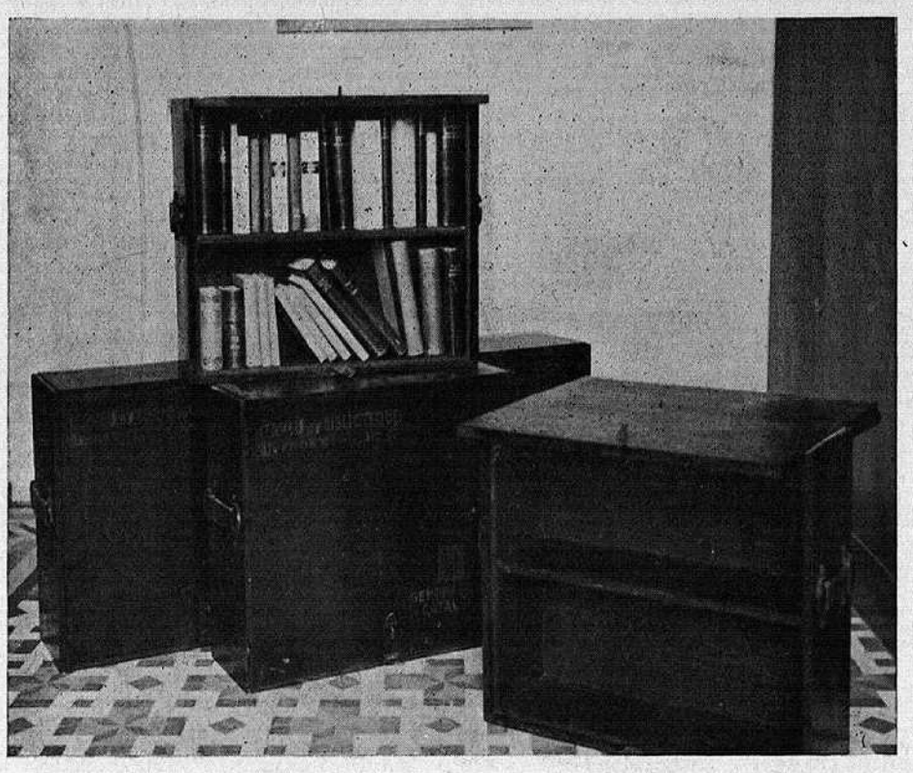
La majoria de les demandes de llibres es reben directament a la Central. Es el mitjà més ràpid i eficaç. Algunes hi arriben per mediació del Departament de Cultura o del Comissariat de Propaganda, als quals havien estat adreçades. L'última demanda arxivada porta el número 424. Cal comptar, a més d'aquestes, les que són fetes verbalment en visites a la Central dels Comissaris o responsables de cada unitat. A la Central del Servei, del 17 de març ençà, han estat lliurats 7.370 volums, 2.042 obres de propaganda i 476 exemplars de revistes. Com pot veure's, el nombre de volums és aproximadament la meitat dels que ha distribuït el bibliobús amb molt menys de temps.

La primera llista-catàleg d'obres fou editada el mes de juny de l'any 1937 i constava de 1.117 títols. A la segona, del 31 d'octubre del mateix any, figuren 1.343 títols.

* * *

Des dels primers temps del Servei, varen proporcionar-se també llibres als Hospitals de sang. A aquest objecte varen seleccionar-se els lots per evitar lectures poc adients amb la sensibilitat dels ferits. Les subcentrals de Sarinyena i Alcanyiç organitzaren diverses biblioteques als Hospitals de pobles aragonesos i de la Catalunya occidental.

A poc a poc va anar intensificant-se la tasca d'organització de biblioteques i sales de lectura als hospitals. Sovintejaren les visites d'inspecció i el Servei oferí la seva collaboració tècnica per unificar el sistema de préstec dels seus llibres i els que ja posseïen els hospitals. En efectuar el lliurament dels llibres, es deixava una llista-catàleg perquè els ferits que no podien abandonar el llit triessin els títols que volien llegir. Més endavant, per facilitar la tasca dels responsables de les biblioteques i donar més facilitats als malalts que no podien acudir, per llur estat, a la sala de lectura, va pensar-se en el sistema de biblioteques "roulantes" adoptat pels hospitals nordamericans. Són uns carretonets amb prestatgeries que poden contenir uns dos-cents volums i revistes. Aquestes biblioteques són fàcilment transportables i, gràcies a unes rodes giratòries, poden ésser conduïdes fins els peus del llit i permeten als ferits d'escollir ells mateixos els llibres, sense el més petit esforç.

CAIXONS-BIBLIOTECA

Per a poder dedicar més atenció a aquesta Secció del "Servei de Biblioteques del Front", el Departament de Cultura va crear dues places de bibliotecàries, destinades exclusivament a Hospitals de Sang. Això ha permès la centralització del Servei i l'organització de diverses biblioteques als hospitals que depenen de l'Agrupació de Barcelona i de la de Girona, per a la qual cosa s'ha comptat amb la collaboració de les Milícies de la Cultura.

Els hospitals de campanya que depenen de l'Exèrcit de l'Est i del de l'Ebre, són atesos en els viatges periòdics del Bibliobús. Els volums repartits actualment entre els Hospitals de Sang de Catalunya, són uns sis mil. Aquesta xifra té només un valor momentani, perquè contínuament és augmentat el nombre de volums dels hospitals servits i es proveeixen les biblioteques dels de nova creació.

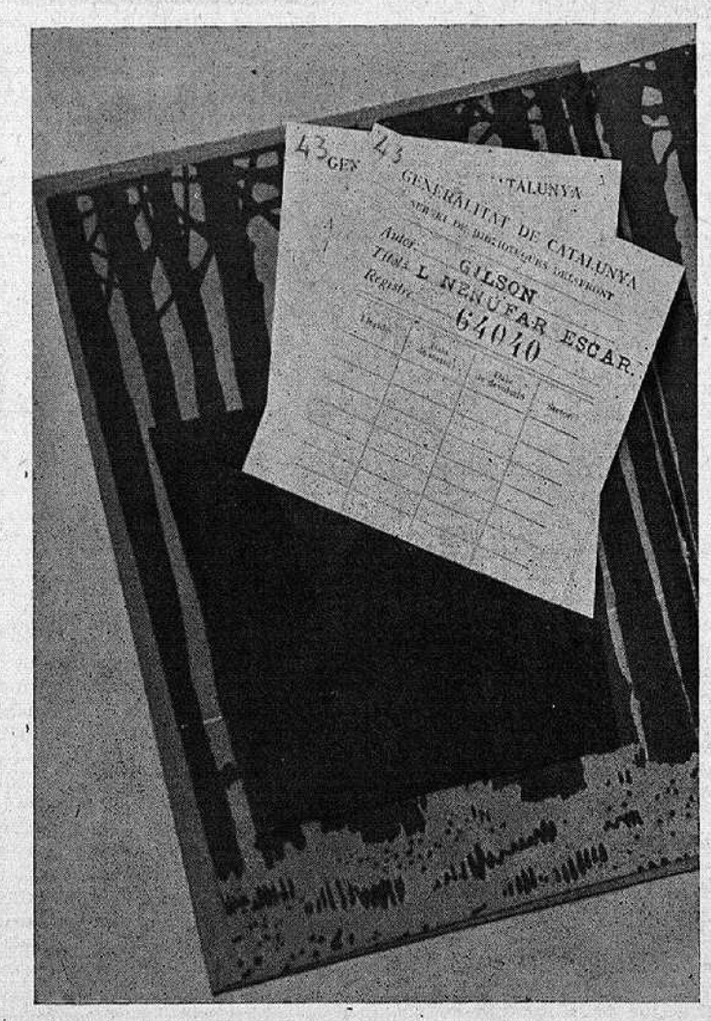
* * *

Gràcies a aquest Servei els llibres segueixen avui rutes de Catalunya que mai no havien recorregut. Algú dirà potser que els moments actuals comporten altres preocupacions més urgents, més peremptòries. i és precisament perquè estem en guerra i perquè tot ha de fer-se sota el signe bèl·lic, que Catalunya vol que les hores d'interval entre un combat i l'altre, les que separen el treball o la lluita del repòs, sonin d'una manera distinta en els vells rellotges dels pobles.

Milers i milers de llibres, en obrir-se, trencaran els límits dels monòtons horitzons locals i apareixerà la faç multiforme del món davant molts ulls meravellats o àvids. Una alenada d'espiritualitat creuarà els pobles, entrarà a les casernes, a les trinxeres, als parapets, acariciarà els pensaments, bategarà en els cors i els enfortirà per a la lluita en donar-la-hi un sentit més profund.

I quan comenci un nou dia, molts soldats nostres sentiran el goig de veure que llurs idees i llurs sentiments han guanyat en noblesa i en elevació.

S. B.

LLIBRE AMB LES FITXES DEL «SERVEI»

IDIOMA I FESOMIA NACIONAL A L'ESCENA CATALANA

(Ve de la pàgina 7)

patriòtic. Víctor Balaguer inicia la tragèdia tot emprant un idioma arcaïtzat, i no pas del tot orfe de grandesa.

De sobte, un nom: Angel Guimerà. Una tragèdia: "Mar i Cel". Tot plegat vol dir, simplement: el present establint contacte amb el passat, a través de quatre-cents anys; "Romanticisme continuant Renaixement", com sagaçment remarca Joan Ors, i reprenent al punt just que s'inicià la nostra decadència. Catalunya, que no té un Calderón, un Shakespeare o un Racine, ¿tindrà el seu primer clàssic en Angel Guimerà? Ell ha dut la passió al nostre teatre: però la puixança del seu geni és desigual; altrament, el seu llenguatge és lluny d'ésser digne de la imitació.

Said — la voluntat a l'escena — inicia una trajectòria heroica en la producció guimeraniana. Aviat la història pàtria omple, grandiosa, els escenaris. Des del moment que les multituds vibren en posar-se en contacte amb la fervor patriòtica, el patriotisme ha passat a ésser "positiu". La darrera obra representativa de l'actitud de defensa i plany, i encara amb una forta dosi agressiva, és "Mestre Oleguer".

Amb l'aparició del patriotisme positiu a la nostra escena i amb "Terra Baixa", resta superat el teatre pitarresc. El clouen el drama rural per excel·lència i l'aparició de la consciència de poble. Es el moment emocionant de néixer el teatre nacional.

Jaume AIMÀ

RECORDANT SERGI DE DIAGHILEW

A Londres, que és la capital europea on més viva és l'afició a la dansa i on actuen constantment, estiu i hivern, diverses tropes de ballets — ara mateix la companyia de Massin triomfa al Covent Garden i el Vic-Wells Ballet al Streatham Hill Theatre —, a Londres, doncs, acaba de sortir un llibre molt important sobre la vida i l'art de Sergi de Diaghilew. Heus ací un bon pretext per a recordar l'obra prodigiosa d'aquest home genial, que ha estat indiscutiblement el més gran animador del ballet modern, però que va prendre amb la dansa unes llibertats francament inacceptables. Vegem-ho.

Dels tres períodes de la història dels

DIAGHILEW I NIJINSKI, PER COSTEAU

Ballets Russos de Diaghilew, el primer (1909-1914) és el més espectacular. A principis de segle, la dansa clàssica no era ni ombra del que havia estat. D'aquell rigor geomètric, al qual el foc interior de Maria Taglioni i Fanny Elssler donava un tremolor vital, ja no se'n cantava ni gall ni gallina. Uns mestres incompetents i unes deixebles sense ànima l'havien convertit en un exercici purament mecànic. Un llenguatge artificial i estereotipat. El classicisme vivent havia degenerat en academisme mort i enterrat.

El 1909, els primers ballets de Diaghilew arribaren com una bomba. Eren una cosa mai vista ni somniada. Era allò que en diuen una "féerie". Un espectacle embriagador fet de música, de llum, de color, de dansa i d'exaltació que produïa una sobreexcitació dels sentits i de l'esperit. El folklore moscovita, l'orgia oriental, l'or, l'argent, els velluts, les sedes i les plomes, els herois llegendaris, els déus, els esclaus i els prínceps, formaven una festa sumptuosa en la qual totes les arts s'unien per a colpir amb violència els ulls i les orelles de l'espectador.

Els músics russos Txerepnin, Mussorgski, Borodin, Rimski-Korsakov i Strawinski, els músics francesos Debussy i Ravel, els pintors Bakst, Benois i Golovin, i el mestre de ballet Fokin, reunits per la grapa poderosa de Diaghilew, posaren en escena uns contes de les Mil i una nits que crearen un estil: "l'estil Ballets Russos". Hem citat Fokin en darrer lloc. Es que, en aquella "féerie", la dansa jugava un rol auxiliar. No era aquell "acte pur de les metamorfosis" de Valéry, sinó un dels molts ingredients que entraven en la composició d'un vast i enlluernador "espectacle d'art". I, en aquella barreja, la dansa no era pas l'ingredient més important. Es que els grans amors de Diaghilew foren la pintura, primer, la música, després. La dansa no ocupà mai un primer lloc en el seu cor. La considerà sempre com un simple auxiliar.

L'home que, al seu país, es dedicà principalment a renovar la pintura — fou el fundador del grup d'artistes revolucionaris "Mir Iskusstw" — i a organitzar exposicions memorables, aquest home apassionat, quan es decidí a conquistar l'Occident, començà per organitzar al Saló de Tardor de París, el 1906, una gran exposició d'art rus, que anava dels vells ícons i els retrats de Levitzki a les obres dels menys de trenta anys.

L'home que, al seu país, estudiant encara, volia ésser compositor i sentia una passió desordenada per la música, en la qual la veneració per Glinka i Borodin podia viure al costat de la debilitat per l'òpera italiana i el menyspreu per Wagner, aquest home apassionat, quan es decidí a conquistar l'Occident, començà també per organitzar a l'Opera de París, el 1907, uns discutits concerts de música russa, i, el 1908, la representació del "Boris" que sorprengué tant pels intèrprets, Txaliapin i Smirnoff, com per la presentació de Golovin i Juon.

Quan Diaghilew arribà a París — agonia del "fauvisme", naixement del cubisme —, les recerques pictòriques eren combatudes acarnissadament pels uns i posades als núvols pels altres. Enamorat de la pintura en primer lloc, com hem dit, devorat per una inquietud mai saciada, Diaghilew, com havia fet a Rússia, es posà tot seguit al costat dels renovadors. Tragué les discussions estètiques dels tallers de Montmartre i Montparnasse i les llançà a la voracitat del gros públic i dels esnobs per mitjà dels seus ballets, l'element principal dels quals fou sempre el pictòric. Donats a conèixer Bakst, Benois i Roerich; Sert, Larinow, Gontxarova, Picasso, Derain, Matisse, Laurencin, Braque, Miró, Ernst, Utrillo, Rouault, Chirico, conegueren les llums de la bateria gràcies a Diaghilew.

Enamorat de la música en segon lloc, com hem dit, així que el nostre home s'instal·la a París, es fixa en Debussy, Ravel, Schmit; s'adona, el primer, del talent de Strawinski; revela Prokofieff, porta a l'escena Erik Satie i els seus deixebles Poulenc, Auric, Milhaud; descobreix Nabokoff; fa conèixer al gran públic Falla; treu de l'ombra el jove Rieti...

I la dansa, preguntareu, quin rol jugava en tot això? El de simple auxiliar. Ja ho hem dit. La dansa, per a Diaghilew, no era un art autònom. No era fi, sinó mitjà. Un mitjà per a servir les seves dues debilitats, la pintura i la música; un mitjà per a posar en escena la partitura d'un músic i l'obra d'un pintor. Tots els seus ballets es desenvoluparen sota la dictadura pictòrica i musical. La pintura i la música foren les arts que dictaren les seves ordres al mestre de Ballet. Per a servir Strawinski, els Ballets li creen espectacles i dansen allò que no és coreogràfic. Els "tandems" Bakst-Rimski i Strawinski-Picasso determinen la coreografia de "Shchérazade" i de "Pulcinella"... La coreografia del "Sacre du Printemps" fou inspirada en part per unes pintures eslaves primitives reunides per Roerich, els personatges amb els genolls "endins" de les quals empenyeren Nijinski a imitar-los, tot i capgirant les "posicions" de l'escola.

Mimats per Diaghilew, els artistes agafen pretensions, s'erigeixen en dictadors, tracten els dansarins com a simples servents. Quan Fokin abandonà els Ballets, el pintor Bakst digué al crític Henri Prunières: "Era com tots, no tenia imaginació. Jo havia d'ensenyar-li tot el que calia fer. Ell posava a punt els passos..."

Tot això, naturalment, no podia anar ni amb rodes. Diaghilew era un home extraordinari. Com deia el seu íntim amic, el pintor Benois, tenia tot el que calia per a ésser un "conductor d'homes". Animador prodigiós, encomanava la seva fe i el seu entusiasme a tots els que el rodejaven, que l'adornaven i l'obeïen cegament. Sense proposar-s'ho, empès únicament pel seu amor a la pintura i a la música, va donar a la dansa un impuls gegantí. Diaghilew era un home extraordinari... Però per a nosaltres, enamorats amb deliri de la dansa pura, el veritable espectacle coreogràfic no és l'enlluernador "espectacle d'art" que ens oferia el malgrat tot genial Sergi i en el qual la dansa era reduïda a l'ínfima categoria de parent pobre, i, de vegades, tractada fins i tot amb un menyspreu revoltant. Per a nosaltres, el veritable espectacle coreogràfic és el ballet que, afranquit totalment de la influència de les altres arts, desenvolupa exclusivament temes dinàmics i plàstics. Tota la resta és literatura, o música, o pintura.

Sebastià GASCH

FIGURES I COSES DEL TEATRE CATALA

CARME JARQUE

Fa quatre anys que l'actor Ramon Carlt anuncià públicament el traspàs de Carme Jarque. La nova, desmentida més tard, fou en l'avinentesa acollida pels gazetillers teatrals — àdhuc pels dels diaris catalans — amb una fredor colpidora. Amb la desatenció que ha estat rebuda ara, tot i ésser la segona referència quelcom més que una conjectura. Tanmateix fóra injust atribuir el désinterès dels repòrters a esquivesa o malavolença. Cal pensar que el desamor prové en aquest cas del desconeixement de l'època viscuda per la Jarque. De la dificultat de copsar el mèrit de l'intèrprete conceptuada, cronològicament, com la nostra primera actriu jove moderna. Provaré de donar a l'espectador actual una idea de la significació de l'artista i de la part que li pertoca en el renaixement de l'art dramàtic català.

Establim, abans que res, que com gran nombre de comediants illustres, s'assajà Carme Jarque en uns escenaris d'afeccionats, en els quals actuà des del 1890 al 1900. Que aparegué, durant aquest decenni, en unes entitats que es deien «Roger de Flor», «Casanova», «Almogàvars», «Nova Llealtat Martinenca», «Centre Liberal Monàrquic del Districte VII», «Centre Conservador Liberal», «La Saleta», «La Granada» i altres, en les quals representà quantitat d'obres corresponents al que en diríem adolescència del teatre català. Que no res menys, formà entre temps en diversos elencs forans tals com els del «Prado Suburense», «Teatre Foment de Premià de Dalt», «Centre d'Unió Comercial de Vic» i «Ateneu de Tarragona», per a esmentar només aquelles poblacions en les quals es deixà veure més sovint. En algunes d'aquestes societats conreà la Jarque la sarsuela lleugera. Abans o després de cantar un o dos actes de «género chico», llavors en ple predicament, sortia, per exemple, en alguna de les primeres obres d'Ignasi Iglésies.

La reputació falaguera adquirida per la Jarque en les sales particulars li valgué d'ésser ajustada al Romea, on es presentà el dia 23 de setembre del 1901 amb l'estrena d'una comèdia de Ramon Bordes, dita L'enredaire. *El públic i la crítica confirmaren tot d'una l'averany dels mitjancers entre l'artista i l'Empresa. L'expressió de la debutant, la manera que tenia d'escoltar, la naturalitat amb què es produïa, la dolcesa del seu esguard, corprengueren a tothom. La novella actriu comptà bentost entre els elements bàsics de la companyia, comanada aleshores per Enric Borràs. En marxar aquest, seguí la Jarque amb Miquel Rojas, amb Jaume Borràs, amb Antoni Piera, al costat dels quals, ultra de revistar el repertori, estrenà una porció de títols. A recordar,* La pecadora i Aigua que corre, *de Guimerà;* Les garces, La barca nova, Gira-sol, Joventut i Flor tardana, *d'Iglésies;* Llibertat, La bona gent, La lletja, El pati blau, Els Jocs Florals de Canprosa, El malalt còmic i La nit de l'amor, *de Rossinyol;* Sol ixent i L'endemà de bodes, *de Pous i Pagès;* La fortuna boja, *de Josep Morató;* La fi de Tomàs Reynald i Els pobres menestrals, *de Gual;* El mestre, Comèdia d'amor, Claror de posta i La morta, *de Creuhet, producció, aquesta darrera, que valgué a l'actriu un èxit ressonant. Tan gros com el que assolí més tard amb* Pèl de panotxa, *del francès Jules Renard, posada en una sessió de l'«Intim».*

L'any 1904 actuà la Jarque a Madrid, en català, amb la companyia del Romea. Pel febrer del 1908 embarcà envers l'Argentina, on, com sagaçment remarcà Carlt quatre anys enrera, maldà de bades, per esdevenir impersonal Per estrafer allò que hi havia en ella de congènit. La força expressiva de la Jarque, la seva pregona humanitat, la seva finor, les seves sensibilitat i tendresa, les qualitats més íntimes i preuades de l'actriu, es polluïren en fondre's en un lèxic manllevat. Constreta a nodrir-se de records s'emparà a Amèrica de les representacions catalanes, que sonaven a llurs oïdes amb accents de Festa Major. Res no diu tan bé el goig sentit per la Jarque en expressar-se en català, com la sovintesa amb què, tot i romandre en terra forastera, acudia al repertori nadiu. Bon punt arribada a la terra que imaginà ésser de promissió emparellà amb l'inoblidable ensems que desorbitat migrador Jaume Capdevila, al costat del qual aparegué, en català, als teatres «Victòria», de Buenos Aires; «Colón», de Rosario de Santa Fe, i «Urquiza», de Montevideo. Més endavant representà encara la Jarque en català en diversos coliseus argentins. Els conjunts als quals prestava el seu concurs valuosíssim eren integrats per compatriotes, professionals o afeccionats, que tant o més que el profit material cercaven en el teatre vernacle un lenitiu al mal d'absència.

Esvanits els somnis rosats, dissipades les ilusions que l'impelliren a expatriar-se, fallida l'esperança de reeixir artísticament, començà de rosegar a la Jarque el corcó de la nostàlgia. Amb l'enyor, la fretura de reintegrar-se a Catalunya. Un mandatari designat expressament per l'actriu vingué l'any 1927 a tantejar el terreny amb aquest fi. Com semblés, però, al comissionat, que les coses no rutllaven aquí massa llatines, ajornà la Jarque el propòsit de repatriar-se. L'any 1929, decidida a tot, embarcà per a Barcelona, portant el tresor acumulat en vint-i-un anys d'exili i una filleta, formosa actriu en amor i companyonia de la qual arribà i a la que creia collocar aquí.

Era pel setembre d'aquest any 29 que veiérem la Jarque en un homenatge retut pels badalonins a Enric Borràs. Comptadíssimes persones advertiren la presència de l'actriu, esbarriada entre la multitud. Borràs, que al cap de poc temps entrà al Nou, emmenà amb ell la Jarque, que féu la reaparició — la cobejada reaparició davant del públic barceloní — amb l'obra Peter's Bar. *Públic, l'aplegat aquell vespre al Nou, jove en immensa majoria i com a tal, novençà en matèria de teatre. Que com els periodistes senyalats poc ha, tenia de l'executòria de la Jarque una idea abstracta, per no dir nulla.*

A les tzules del Nou sentí la foravinguda el buit esfereïdor notat anant pel carrer. Ultra en Peter's Bar, *sortí en* Els vells. *En ésser-li lliurat un paper en no recordo quina producció guimeriana, inventà un pretext per a deseixir-se del pacte amb l'Empresa. L'ambient creat a l'actriu era massa anguniós per a suportar-lo amb calma. Afranquida del compromís, es traslladà a Madrid, clavat el pensament, abans que en la conveniència pròpia, en la sort de la filleta. Plagué al destí que la indiferència de Barcelona es tornés a Madrid abandó. Calia, altrament, esperar dels madrilenys per a la Jarque, els miraments i la cortesia que els barcelonins acabàvem de negar-li? Lassa, decebuda, incerta, optà la dissortada actriu per a tornar-se'n a Buenos Aires, on, per cert, l'esperaven nous i més punyents avatars. Amb ella, el boci de cor que era la filla, l'esdevenidor de la qual havia estat un dels imperatius de la repatriació.*

CARME JARQUE, EN «LA MORTA»

Pobra Jarque! Estudiosa, comprensiva, múltiple, gaudí des del 1901 al 1908 de la simpatia i l'adhesió dels auditoris d'arreu de Catalunya. De l'estima, també, de quants per obligació o per gust, érem pels dies ja un xic remots de la consagració de l'artista, assidus de l'escenari del Romea. Soferta, reclosida en si mateixa, ningú no va saber si obeí el comiat a un anhel de superació, a una explosió de l'amor propi, o a renúncia del franc determini. Entre lès anotacions emprades per a bastir aquesta semblança de la Jarque, hi ha un judici, no puc dir si original o copiat, que dóna idea perfecta de la intèrpret. Diu: «Dama jove, ingènua. Figura minsa, humil, pàllida. Positura més aviat tímida i cohibida. Gest plaent i ponderat. Veu pastosa i acaronadora. Ulls fulgurants i melanconiosos... Qualitats que li permeten d'assolir en determinades obres les cimes assequibles als grans genis de l'escena».

Josep ARTIS

IDIOMA I FESOMIA NACIONAL A L'ESCENA CATALANA

III

El període bilingüe es clou per a donar pas a un altre període que ha estat anomenat "de Frederic Soler". Comença amb l'estrena de "Tal faràs tal trobaràs", de Vidal i Valenciano, i acaba amb la de "Mar i Cel", d'Angel Guimerà (1865-1888). Són vint-i-cinc anys a la vora, que presideix, més ben dit, absorbeix — i fóra arriscat de dir fins a quin punt en benefici del naixent Teatre Català —, la figura de Pitarra, en el doble aspecte d'autor i d'empresari. Es ell el qui caracteritza els moments en què la nostra dramàtica comença a estructurar-se i s'hi inicia un procés d'integració literària. Els diversos gèneres apareixen. Primer fou la paròdia i la comèdia o el sainet. Després el drama, i finalment la tragèdia. Fins i tot es fa un lloc per a les operetes, obres de màgia i comèdies musicals, i també per al melodrama, que cultiva amb èxit el fecundíssim Jaume Piquet.

En aquesta integració que té lloc ben d'hora a la nostra escena, l'aportació no ja de les terres catalanes no compreses a la Catalunya estricta, sinó fins i tot de les comarques catalanes, no és pas d'una extensió considerable. En el teatre català, autors, sales i públic són essencialment barcelonins. Això explica que la mena de llenguatge que posaren en ús Pitarra i els seus seguidors perdurés més del que raonablement li pertocava: el pairalisme, si bé és dut sovint a l'escena i fins i tot arriba a caracteritzar-la en part, no hi renova gens el llenguatge, no hi duu els modismes, el lèxic, l'esperit i l'aspra sabor del llenguatge rural. Bé prou la pagesia puja a l'escena; però puja a parlar-hi en un idioma híbrid, sense correcció i sense ànima. Mentre els filòlegs i folkloristes de la primera Renaixença recorren la terra pàtria i recullen de llavis del poble l'expressió viva i autèntica de l'ànima nacional, els senyors de masia, els hereus i els fadristerns i les pubilles i la gent del camp i de muntanya s'expressen a les taules en aquella mena de català de municipal que és la prolongació del primitiu català "que ara es parla". Els caràcters resten desdibuixats gràcies en una bona part a l'expressió deficient. Els nostres comediògrafs han deixat de recó l'autèntica llengua parlada. Literàriament, se sotmeten a allò que és de consuetud a l'escena castellana: el teatre en vers, els períodes plens d'efectismes declamatoris. El públic no escolta encara el dialectisme, vigorós i enriquidor del lèxic. D'altra banda, fruit de tres segles de decadència cultural, els nostres autors són pobres de vocabulari, difícils o obscurs o vulgars en el concepte. Naturalment, la dita popular, la frase feta, el clixé, s'estenen i s'imposen, en perjudici de l'expressió fluida i ordenada. La deu de la inspiració s'estronca aviat, exhaurida en la lluita per a aconseguir de dominar l'expressió rebel; el llenguatge no obeeix el pensament, d'altra banda no gens sotmès a una disciplina. No hi ha un estil, ni collectiu ni personal, i ningú no estableix cap diferència entre la llengua literària i la colloquial. La indistinció de classes comporta una indistinció cultural absoluta: en parlar, doncs, no es distingeix un senyor de masia d'un jornaler, un menestral d'un senyor de levita. Certament, ja és bastant aquesta la realitat en la vida catalana de l'època: pot ésser objectat, per tant, que l'escena es limita a reflectir-la fidelment, amb les seves tares i el seu llenguatge barroer. Però no és aquesta la missió del teatre, que és art i que té, altrament, una evident finalitat didàctica.

Un plebeisme absolut domina aquest període del teatre català. I contra d'ell es llancen amb duresa els homes dels Jocs Florals, i amb particular violència contra Frederic Soler, cabdill destacat del xaronisme escènic. A vegades, Soler pretén defensar-se dels atacs dels seus contemporanis. La paròdia també és un gènere, diu, i també té un lloc dintre una literatura. Es una excusa difícil d'admetre. Creiem exacta l'afirmació de Pujols que Pitarra no fou mai catalanista: si realment tenia consciència de contribuir a la formació d'una literatura, no era pas ridiculitzant-ne els aspectes més nobles i peculiars — sobretot el llenguatge—com més hi podia contribuir. Sembla, fins i tot, que un temps esguardà amb irònic escepticisme l'esforç generós de Vidal i Valenciano, potser l'únic home de teatre del seu temps que en tingué una visió elevada. Davant l'èxit d'aquest, s'apressà a llançar-se a la producció d'obres serioses. Des d'aleshores el veiem amatent a seguir i servir el públic en totes les seves preferències successives i a no permetre que cap altre autor s'encimbelli i pugui arribar a fer-li ombra.

Literàriament, Frederic Soler és superat per uns quants autors contemporanis seus, com són Josep M. Arnau, creador de la comèdia catalana, F. Vidal i Feliu i Codina, que inicia la comèdia en prosa. Però tanmateix hi ha un període que és qualificat "de Frederic Soler". Per què? Sembla que no és prou justificat per la qualitat de la seva obra ni per la seva extraordinària fecunditat. Es una altra cosa. Vegem-la.

"L'entrada de la gent pagesa en la vida pública catalana va fer començar la Renaixença", ha escrit Prat de la Riba. Més encara: des de temps remots, la terra "va anar duent a les classes burgesa i menestral de les viles i ciutats la seva sang sobrera". Es ella, la pagesia, la qui té, per damunt de tots els altres estaments socials, una tradició "nacional". La seva força és fortament acusada, decisiva, doncs, en el doble aspecte social de la renaixença: el rural i el menestral. Si en el moment de produir-se la renaixença literària i el naixement de la dramàtica, la menestralia catalana no hagués estat tan jove i poc formada, és indubtable que el corrent popular s'hauria resumit en quelcom més seriós que el català "que ara es parla". Però no és així, i la vida ciutadana es desenrotlla eixorca, quant a aquesta mena d'influències, fins a les darreries de la primera renaixença.

La producció literària erudita i jocfloralesca fita el seu esguard i s'adreça — inconscient, gairebé sempre, de l'aspiració política que encarna—a la vida rural catalana. I és ací on hi ha el punt de contacte més considerable amb el corrent popular, i on resideix el "secret" de Frederic Soler. Es ell el qui s'imposa amb el tema rural a l'escena, el qui sense adonar-se'n escriu les primeres obres del nostre teatre pre-nacional. Es, entre la seva producció millor, allò que perdura — "Les joies de la Roser", "Senyora i majora", "El pubill", "La dida", "La Creu de la Masia" —. S'ha dit molt mal del pairalisme a la nostra escena, i se li han atribuït un gran nombre de malvestats. Es manifestament injust: la desgràcia fou que Soler no arribés a ésser l'autor genial que reflectís amb vigoria aquest aspecte nacional al nostre teatre, i que això ho hagués de realitzar Guimerà, quan en realitat no era aquesta la missió de Guimerà. En frustrar-se Soler, el teatre català perd un temps preciós, i de retop Guimerà es distraurà, ja no podrà assolir del tot el lloc que li corresponia: el del nostre primer clàssic dramàtic.

Així, doncs, un autor mediocre com Frederic Soler arriba a donar el seu nom i a caracteritzar una època de la nostra escena — la pre-guimeraniana — gràcies a

TEATRE NACIONAL: ROGER DE LLURIA, D'«EL CAMI DEL SOL», INTERPRETAT PER ENRIC BORRAS

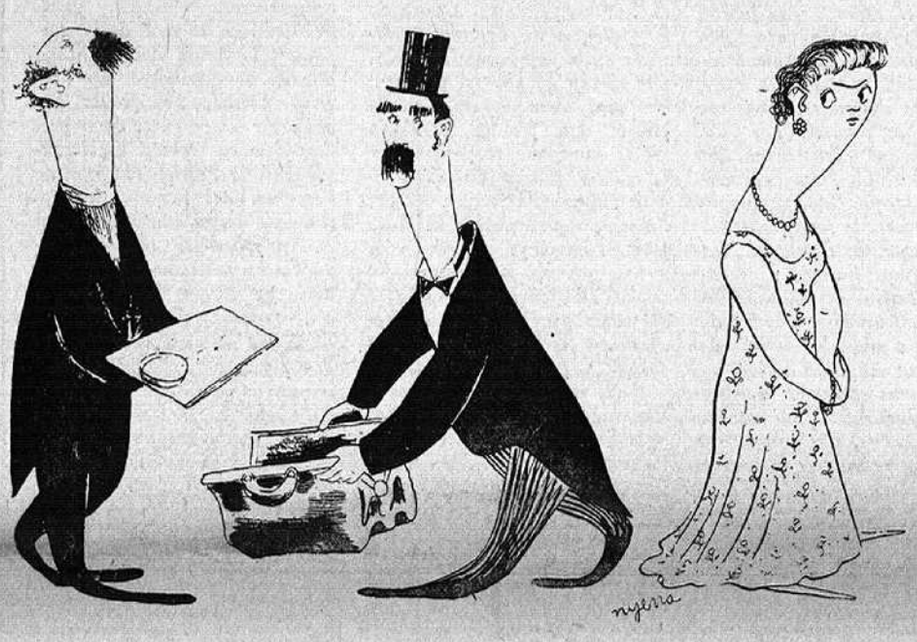
l'aspecte nacional d'una part de la seva obra, la ruralista. Però hi ha un segon aspecte: si el pairalisme — el paisatge a la poesia, el ruralisme a l'escena i a la novella — és element valorat dintre la renaixença, el patriotisme negatiu — emprem l'adjectiu en el sentit mateix que li dóna Nicolau d'Olwer — ja és prou sabut quin paper hi juga. També ací s'insinua Frederic Soler, però amb ben poca fortuna, i no podia ésser altrament; no és precisament el sector que ell acabdilla el que té un concepte més clar i racial del patriotisme, i, d'altra banda, li manca vigoria i preparació per a endinsar-se en els temes històrics. ¿Com conciliar el seu català, pobre i barroer, amb la noblesa i dignitat d'un Fiveller, per exemple? Més adient el llenguatge arcaïzat, més profund el sentit patriòtic defensiu en els romàntics com a conseqüència d'una major coneixença del nostre passat, el corrent arqueologista — amb Pelai Briz, Ubach i Vinyeta, Calvet, etc. — contribuí força més dignament al primicer drama històric o

Segueix a la pàgina

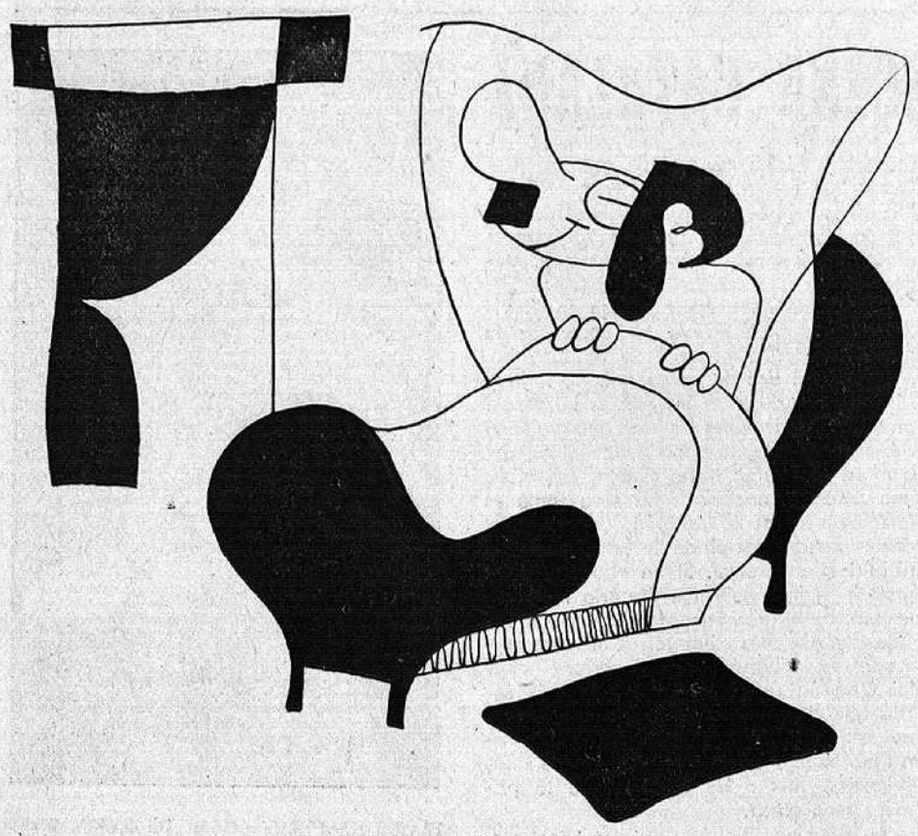
LA PAU, per MARTI BAS

— ¿Que em farieu una assegurança de vida?
— Em sembla millor que us adreceu a una companyia alemanya.

EL VIATGE DE CHAMBERLAIN, per NYERRA

— Tu m'enganyes! Deus tenir una maturranga!

LA DARRERA REFLEXIO, per GUASP

Hitler. — Déu n'hi doret!

COPS DE BEC

BENIGANI

El jurat del Concurs de caricatures antifeixistes organitzat pel periòdic "Vanguardia Postal" fou obsequiat pels organitzadors del Concurs amb un bon dinar. De sobretaula algú es posa a parlar de coses lúgubres, però amb tals dificultats de paraula que el mot lúgubre no arriba mai a sortir com cal: unes vegades esdevé "lúbugre", d'altres vegades "lúgrube" o bé "lúbrugue". Les correccions dels altres comensals no hi valen, l'embarbussat torna a dir "lúrgubre", "lúrgurbe", "lúrgube". Per fi el caricaturista Benigani, membre eximi d'aquell Jurat, s'impacienta i ofereix la fòrmula indispensable per a no embarbussar-se en la dicció del mot:

—Mireu, quan volgueu encertar el mot "lúgubre" penseu en el Museu del Lúgubre...

■

ESTAR DE PEGA

L'altre dia Ricard Opisso estava convidat a dinar amb una de les més altes personalitats de Catalunya.

El popular dibuixant es posà el seu millor trajo i xano-xano s'encaminà al lloc i hora que el secretari particular de l'esmentada personalitat li havia indicat.

Passava pel carrer de la Boqueria en el precís moment que tocaven les sirenes anunciant perill de bombardeig. Un fixador de cartells, que estava dalt de l'escala, s'espantà i caigué així que l'Opisso passava, anant a parar damunt seu el pot de la cola i deixant-lo empastifat de cap a peus, com en una d'aquelles historietes infantils que ell dibuixava.

No cal dir que es va riure de debò, quan el nostre dibuixant explicà l'incident, per justificar l'estat lamentable del seu millor vestit, en arribar allà on estava convidat.

■

"LA PUNYALADA"

La penya de "La Punyalada", cèlebre durant molts anys a Barcelona, tenia lloc cada dia, invariablement, de les dues a les cinc de la matinada. Els seus elements bàsics eren, com és sabut, Santiago Rossinyol, Jaume Pahissa, Rafael Moragas i, abans de retirar-se a la Torre de les Hores, el nostre filòsof Francesc Pujols, que entre altres, constituïen la reunió del Bar Olímpic, del Passeig de Gràcia, cantonada Rosselló.

La casualitat que els quatre penyistes fossin tots veïns del Bar, perquè vivien als voltants, feia que la penya hagués acabat diària. Per allí desfilaven totes les personalitats de Catalunya i de fora Catalunya. Un dia o altre en formaven part.

—Sé que entre vostès hi tenen cada dia a Santiago Rossinyol i Jaume Pahissa —deia un dia un admirador de la penya a Francesc Pujols.

—Ja ho crec! — va respondre el filòsof —. Sinó que allí com que Santiago i Jaume volen dir el mateix, els diem Jaume Rossinyol i Santiago Pahissa.

■

LES LLOANCES

Els que s'interessen per l'obra de Francesc Pujols, són ja molts. Hi ha fins els que després d'estudiar-lo admeten les seves teories científico-religioses, com constatacions fora de dubte, però és molt més gran el nombre dels que el combaten, afegint al combat l'insult i el menyspreu. Es sabut que el filòsof de la Torre de les Hores, retirat del món, no practica la polèmica, que per altra part, segons ens diu ell, és inútil.

Això no vol dir, però, que alguna vegada no tingui ocasió de discutir quan la conversa porta la discussió per trobar qui no està conforme amb el seu pensament.

No fa molts dies a Barcelona vàrem tenir casió de veure'l iniciar una discussió que el filòsof va acabar filosòficament, com ell sol fer totes les coses, perquè va comprendre que se les havia amb un d'aquests homes que sota la capa de l'interès de saber amaguen l'odi i la rancúnia del fanatisme acorralat.

El que negava la veritat del pensament pujolià, va deixar veure la seva intenció parlant despectivament i insinuant la crítica irritada que tendeix a l'insult.

—No cal que us escarrasseu — li va dir Francesc Pujols —, perquè jo només escolto als que m'alaben.

■

CLASSES D'ANECDOTES

—Vós sou l'home de Catalunya que té més anècdotes—dèiem un dia a Francesc Pujols.

—Efectivament — ens va respondre el filòsof de la Torre de les Hores —, però entre les meves anècdotes n'hi ha de tres classes. Les que són meves i no les puc negar, les que m'atribueixen i no les vull... i les que m'atribueixen i me les quedo.

■

AUTENTICITAT

El director d'un periòdic, molt amic de Francesc Pujols, li preguntava per l'autenticitat d'una anècdota que havia oït referir en diverses versions. Quan el filòsof li va haver aclarit el que li demanava, el director, que tenia ganes de publicar-la, li va pregar que li escrivís ell mateix per a major precisió de l'acudit.

—Amb molt de gust — li va respondre Francesc Pujols —, però poseu-m'hi algun elogi perquè no es vegi que és meva.

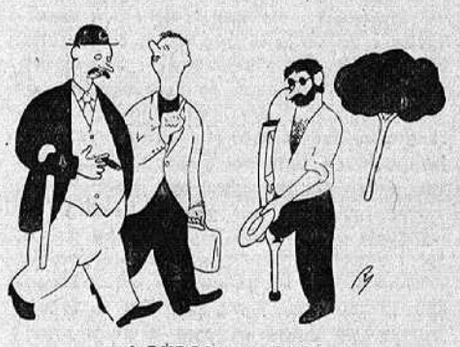
"NAPOLEO"

Un dia, quan hi va haver els primers bombardeigs de Barcelona, Francesc Pujols dinava en un dels nostres restaurants més coneguts, amb altres personalitats de la política i de les lletres.

Com que en aquells moments encara hi havia abundor i quedaven encara moltes coses, al final del dinar els comensals van ésser obsequiats amb una copa del gran Courboissier, Napoleó, que la casa del conyac cèlebre, va dedicar a l'emperador del francesos, batejant la bóta que ell va tastar, amb el nom del geni de la guerra.

Al punt que anaven a agafar la copa global, de degustació i olfacció, hom va oir el so de les bombes. Al restaurant no cal dir que hi va haver esverament. Però el filòsof, sense deixar la copa i fent el gest de beure, va dir als seus companys de taula:

—Senyors, jo crec que hem de beure, perquè no cal oblidar que Napoleó era d'artilleria.

A BURGOS, per RIERA

— Quants captaires!
— No són captaires. Són «caballeros mutilados».

■

L'ORS

La fama que havia tingut Eugeni d'Ors, a Catalunya, sembla que no sigui compatible amb el desconeixement absolut que en tenen les generacions actuals. Els joves de les noves promocions ignoren completament la seva existència. Ara, amb motiu de l'actitud anticatalana, continuació de la ja adoptada de molts anys, algú ha pogut sentir parlar del desaparegut. També alguns el coneixen pels estudis que Francesc Pujols havia fet del seu company de lletres, en aquella època.

Comentant amb el filòsof de la Torre de les Hores aquest oblit en què ha caigut aquella figura del màxim prestigi, avui desprestigiada pels pocs que en parlen, deia el nostre company:

—De l'Ors ja només me'n recordo jo.

SEMBLA QUE NO VAIG A L'HORA, per CORC

■

L'INESGOTABLE ANECDOTARI DE FRANCESC PUJOLS

El Messias de la Hiparxiologia, tot i ésser un enviat del Pare Etern, és un cínic com una catedral. Es tractava, tal dia farà un any, de formar candidatura a regidors. Certs elements de la Lliga o d'Acció Catalana pensaren de posar-hi el filòsof de Martorell, i una comissió es destacà del sanhedrí del partit per anar a fer la proposta a l'interessat. Aquest se l'escoltà, la medità durant uns segons, i per fi es decidí a donar la resposta següent:

—No pot pas ésser...

—Home, penseu-vos-hi bé, mireu que... —replicaven els altres.

—¡No puc, no puc! ¡M'agraden massa els diners...!

Meridià

Redactor en cap:
Manuel Valldeperes.

Redactors: Sebastià Gasch, Domènec Guansé, Lluís Montanyà, J. Roure-Torent, M. Serra i Moret

Redacció i Administració: Passeig Pi i Margall, 29 pral. - Telèfon 12289

Subscripcions i Distribució: P. A. C. O. D. Rambla del Mig, 17 Telèfon 19937 - BARCELONA

50 cèntims l'exemplar

Subscripció: 6 ptes. trimestre

«MORAL NACIONAL», per ALLOZA

— Aquesta guerra és per a Franco de vida o mort.
— De vida per a ell, de mort per a nosaltres.

■

CONFUSIO

Ferran Canyameres va dirigir llarg temps un internat d'infants que, un cop organitzat, la Conselleria d'Assistència Social de la Generalitat va batejar amb el nom de Llar d'Infants Joaquim Costa.

Molts familiars dels acollits, en visitar-lo, li havien preguntat:

—Es vostè, el senyor Costa?

Per evitar confusions, Canyameres féu pintar el bust del gran repúblic i pedagog per l'artista Isidre Odena, empleat també a la institució, i el penjaren en lloc visible.

No obstant, el pare d'un infant, que havia demanat al director senyor Joaquim Costa, en veure aparèixer al vestíbul el company Canyameres, preguntà a una educadora:

—Què s'ha fet treure la barba, el senyor Costa?

No cal dir que el retrat esmentat fou retirat "ipso-facto".

AMNESIA, per CORC

— No sé, em sembla que era ahir que vaig signar un fracàs, però no puc recordar quin.

■

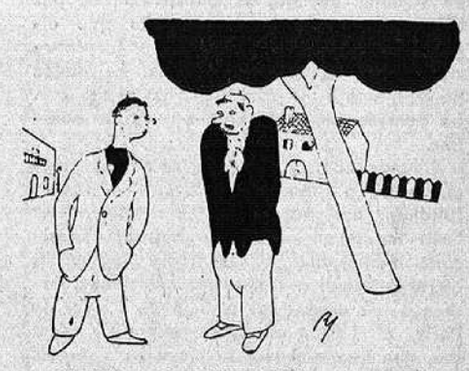
LA CRITICA

Quan Francesc Pujols va publicar les primeres nocions d'Hiparxiologia, resumides i compendiades per Josep Plà, en el conegut Manual, avui molt més llegit que aleshores, la crítica, com és ús i costum en aquest país, ni se'n va ocupar, fora d'algunes notes despectives com les que es van publicar a la revista més liberal de l'època i en algun periòdic dels jesuïtes. L'única crítica feta amb imparcialitat i després d'un estudi acomplert del Manual, va ésser la publicada a la "Revista de Catalunya" i signada per una personalitat de tanta intel·ligència i solvència com Domènec Guansé.

El filòsof de la Torre de les Hores, en haver-la llegida, quan el seu amic Josep Oller li va fer a mans, en va fer grans elogis, a desgrat que el crític, després del magnífic estudi, no es declarava pas conforme amb les teories del nostre company.

—Penseu contestar-li? — li va preguntar el seu amic.

—Sí—va respondre Francesc Pujols—, però fins d'aquí uns quants anys.

OBRERS A LA ZONA FACCIOSA, per RIERA

— A casa estem a la sopa.
— Nosaltres fa temps que ni això.

■

IMPROPI D'UN TAXISTA

El pintor Pau Planes va viure molts anys a París, intercalant el seu art amb l'exercici d'oficis tan variats com especials.

També fou taxista en aquells temps en el qual un taxi era una baluerna, com aquelles que es feren famoses en la batalla del Marne.

Una nit anava a tancar el cotxe, i en passar per una gran plaça sentí que uns individus, des d'un tros lluny, el cridaven amb un xiulet. Li calgué donar gairebé la volta completa per parar-se al davant d'aquells noctàmbuls. Un cop això fet, un d'ells, mofeta, li demanà foc pel cigar. Pau Planes, amable, es tragué l'encenedor, donà el que li demanaven, i contràriament al que esperaven aquells bromistes, preguntà:

—Els senyors no desitgen res més?

I continuà el seu camí, impertorbable, deixant-los bocabadats, desconcertats.

MUSEU DEL LUGUBRE

El número 38 del nostre periòdic fou ben bé aquest Museu del Lúgubre, inventat pel caricaturista Benigani. S'hi publicava una "Simfonia en re major" de Carles Poch, on es tractava de cadàvers, taüts i vídues desconsolades. Un dibuix adient il·lustrava aquest macabre. Un conte de J. Casadevall ens donava una més atapeïda necrofília, il·lustrada també amb taüt i enterramorts. Ramon Vinyes ens parlava del "Viure entre Morts". Josep Maria Fabra poetitzava la mort d'una tuberculosa. C. A. Jordana ens comunicava l'horror dels bombardeigs dintre l'hospital...

Tal vegada el subconscient de MERIDIA prengué la data d'aquell número 38 per la dels fidels difunts, la qual havia de trigar un mes just... Però ¿és que existeixen difunts? En temps de guerra no han d'existir sinó fidels vivents i herois fidels. Tot ha d'ésser afirmatiu i entrenador quan a l'altre costat de la barricada pululen els Millans Astrays.

ELS NARROS

No es tracta pas del sil·labari dels nostres avis, ni dels Narros que la tenien jurada als Cadells, sinó dels actuals germans Narro, espill d'antifeixisme. El gran, cirurgià eminent, fora de l'edat militar, es féu voluntari: abandonà la família, la clientela, el seu remunerador càrrec a l'Hospital Infantil, i se n'anà a operar els ferits de guerra; s'ha passat sovint dos dies i dues nits operant sense treva. Narro Junior és el dibuixant tan celebrat. Aquest no fou mai admès al servei militar a causa d'impediment físic, ço que el vexava enormement. Ara, amb la nova revisió medical, ha tornat a ésser declarat inútil total, ço que l'artista considera un insult, i està que treu foc pels queixals. Diu que vol un fusell i que si no el deixen anar al front a fer un estropici el farà a la reraguarda. En fi, que diu que no es vol moure de l'exèrcit i que no vol entornar-se a casa seva encara que el trinxin.